

▲ عبور بنی اسرائیل از دریای سرخ

The Crossing of the Red Sea (1634) painting by Nicolas Poussin

کتب انبیا گزارشش شود، نزد عبرانیان بسط یافته بود. آن‌ها با درک تأثیر حال خدا بر احوالات خودشان این ایده را تقویت کردند که برای حفظ امنیت خود باید خشنودی خدا را جلب کنند. گویی به دست آوردن دل خدایی قهار و پیش‌بینی ناپذیر ضامن رهایی و عبور به سلامت از تهدیدهای شدید او است. اگرچه فرهنگ «قرآنی» در برخی ادیان و فرهنگ‌های دیگر نیز با همین باور اجرا می‌شد، عبرانیان در صدد شناسایی افعالی بودند که بر خدا و احساسات او تأثیر مثبت گذاشته و از فاجعه جلوگیری کند:

شاید بتوان حدس زد این مضامین اندکی چابک‌پوسانه را برای خدا بیان می‌کردند تا او را تشویق یا ادا کنند که به باریدن هدایای خوب ادامه دهد و خطر را دور نگه دارد، رویکردی سراسر ترو شاید صادقانه‌تر برای تأثیرگذاری بر خدا به نفع بشریت.^۴

بر همین سیاق، بندهٔ یهودی در مقام گفت‌وگو با یهوه تلاش دارد بر او تأثیر بگذارد:

آنگاه ابراهیم نزدیک آمد و گفت: آیا پارسا را با شیریر هلاک خواهی کرد؟ اگر پنجاه پارسا در شهر باشند چه؟ آیا به راستی

شخصیت خدا تا حد زیادی آینه‌ای از درک انسان از خود اوست و در پرتو فهم این تصویر یهوه در عهد عتیق است که فریادهای اعتراضی موسی، ایوب و داود قابل صورت‌بندی در مفهوم «الهیات اعتراض» می‌شود. بی‌اخلاقی مشهود در فعل یهوه که بر آفریدهٔ ضعیف خود رنج بی‌دلیل و گزاف روا می‌دارد، تجربهٔ تاریخی تبعیدها و آوارگی‌های بنی اسرائیل، باور به برگزیده بودن این قوم و گزارش‌های متعدد تورات از عمل‌های دل‌پخواهی یهوه شیوه‌ای از طغیان «مؤمنانه» را رقم زده که اگرچه بخش اندکی از عهد عتیق است، اما توانسته تا دورهٔ مدرن خود را حفظ کند، نه تنها طرد نشود، بلکه بازسازی شده و اشکالی جدید و پر دامنه‌تر بیابد. مناجات‌های یهودی مؤمن و در معرض خشم یهوه سراسر مهر طلبانه و خواستار توجه یهوه است؛ توجهی مشفقانه و عاری از بی‌عدالتی. او اگرچه عدالت را ضروری این دنیای دانده، اما به عدالت خدا ایمان استواری ندارد و از تحقق عدالت ناامید است. از این رودر بسیاری از مناجات‌ها و سرودهای عهد عتیق، باور به «غیبت خدا» و بدبینی و بی‌اعتمادی به او آنچنان حاکم است که بندهٔ خائف گاه او را به خشم می‌خواند و از غیبتش فریاد می‌زند و گاه هراسان از خشم او خوبی‌هایش را یادآوری می‌کند. این سنت پیش از آنکه در متن تورات و